

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. днк Маргарита Николова Карамихова

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор”,

разработен в Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Философски факултет,

Катедра „Политология”

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление: 3.3. Политически науки, Политология (Сравнителна българска политика)

Автор: Анита Симеонова Стефанова,

Тема: „Механизми за контролирано гласоподаване в ромските общности в България 1991-2021 г.“

1. Данни за докторантката

Анита Симеонова Стефанова е завършила бакалавърска степен по Политология (2012-2016 г.) във Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2018 година защитава магистърска теза на тема „Тенденции при контролираното гласоподаване в България 2014-2017 г.“ в магистърска програма „Политическо консултиране“ на същия факултет.

Още в периода на обучението си в бакалавърска степен Анита Стефанова става стипендиантка на Фондация „Конрад Аденауер“ (2015 г.), а през 2017-2018 г. е зам.-председател на Клуба на стипендиантите на Фондация „Конрад Аденауер“.

2. Данни за процедурата

Анита Стефанова е зачислена в редовна форма на докторантура към катедра „Политология“, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (заповед РД-20-202/22.01.2019 г.). Отчислена е с право на защита с ректорска заповед РД 20-577/7.03.2022г., на базата на решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 2022 г.

Докторантката е положила отлично и в срок предвидените в индивидуалния учебен план изпити. Дисертационният труд е обсъден на разширено заседание на катедра „Политология“ към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ на 26.01.2023

година (протокол №6) и е насочен за защита пред специализирано научно жури по научна специалност „3.3. Политически науки, Политология (Сравнителна българска политика)“. Научното жури е определено с решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 7.02.2023 г., протокол №7, Заповед РД-38-93/21.02.2023г.

При придвижването и реализацията на цялата процедура до насочването на труда за публична защита не са допуснати нарушения и са спазени всички законови изисквания. На базата на представените документи има всички основания да се заключи, че процедурата по обявяването и провеждането на конкурса, както и изпълнението на индивидуалния учебен план са осъществени в пълно съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Даденият по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове.

3. Данни за доктората и автореферата

Дисертационният труд съдържа 246 стр., като включва увод, три глави и заключение. Цитираната литература е съставена от 233 заглавия на български и английски език. В отделно книжно тяло са обособени три приложения: I.10 дълбочинни интервюта, проведени през 2021 г. с брокери на гласове в градовете София, Плевен, Бургас, Пазарджик; II. Таблицы с резултати от местни избори 2007-2019 г.; III. Таблицы с резултати от парламентарните избори 2005-2021 г. В текста са включени 16 графики.

Още изборът на изследователския обект прави темата дисертабилна и приносна, напълно в традициите на школата по политология, създадена в СУ „Св. Климент Охридски“. Важността на темата, особено в последните години, я прави приносна и ценна за обществото ни. Изпреварващо ще подчертая необходимостта този труд да бъде публикуван.

Структурата на дисертационния труд е съобразена с поставената цел и съответните ѝ задачи. В **Увода** ясно е определена целта, задачите за нейното постигане, формулирана е работна хипотеза. Сериозно място е отделено за критично представяне на интердисциплинарната методика на изследването. Очертани са приносите и ограниченията на изследването, което е добър подход, показващ зрелостта на изследователката.

Първа глава е озаглавена “Теоретична и концептуална рамка при изследването на контролирания вот и купен вот”. Докторантката е избрала хронологичния подход за проследяване на възникването и динамиката на демократичните процедури, демократичните избори и избирателни системи. Важно е да се подчертае, че всички коментирани елементи на представителната демокрация са пречупени през призмата на основната цел на доктората.

Важен дял от Първа глава е посветен на регулацията на изборния процес в България, представен в историческа перспектива. Коментирани са от най-ранните закони, но и документирани практики на контролиран и купен вот до съвременните промени на законодателството, които създават предпоставки за грешки и нарушаване на законите. Авторката не само коментира законодателните промени и произтичащите от тях потенциални проблеми. Тя привежда конкретни примери от лично събраните емпирични материали, за да илюстрира и потвърди тезите си (напр. преференциалното гласуване като инструмент за контролиране на вота).

Докторантката представя критично концепциите за *купен* и *контролиран* вот, развити от съвременните политолози. И в този абзац привежда конкретен емпиричен материал за подкрепа на тезите си. За мен, като етнолог е особено ценно представянето на механизмите за осъществяване на контролиран и купен вот – от преки форми към търговия със зависимости.

С анализа на политическия пазар, политическата култура, политическите партии, корупцията и организираната престъпност, клиентелизма, Анита Стефанова завършва плътната снимка на съвременните характеристики на политическите процеси и явления, които създават условия за контролиран и купен вот.

В характерният за подобен труд стремеж към систематизиране и генерализиране, докторантката, следвайки доц. Стойчев е идентифицирала две етнически и няколко социални групи като най-застрашени от контролиране или купуване на гласове (стр. 103). Академичната прецизност налага да се подчертае, че само части от тези групи са обект на политическа търговия.

Втора глава е озаглавена “Ромските общности в България. Осъществяване на контролирано гласоподаване”. Авторката демонстрира добро познаване на съвременната академична литература, която акцентира върху многообразието на ромските групи в

рамките на по-широки (до известна степен – абстрактни) общности. Тя представя многоаспектно социалната, икономическата, образователната и политическата ситуация, запазвайки добър академичен тон и ясна гражданска позиция. Специално внимание е отделено на процесите на евангелизация и турцизация на ромите след 1989 година. Авторката анализира двата процеса на промяна на религиозната и/ или етническата идентичност в контекста на основната цел на доктората. Представен е моделен образ на ромските лидери. До някъде е спорна тезата, че ромските групи са абсолютно контролирани от своите лидери, поради което гласуват хомогенно (стр. 141). Следващите страници опровергават подобна категоричност. Отделено е внимание и на други брокери на гласове – бакали, лихвари – важни фигури с различно влияние сред различните социални слоеве в ромските общности.

Достойнство на тази глава е стриктното проследяване на динамиката на механизмите за купуване на гласове сред ромските локални общности с конкретни примери.

Трета глава е озаглавена “Анализ на резултатите от местните и парламентарните избори в периода 2005-2021 година”. В нея е направен анализ на първостепенните избори в подбрани секции с преобладаващо ромско население. Докторантката представя методиката за подбор на секциите и последващия анализ на наличните данни. Коректно е представила възможните рискове при подбора на секции с един или друг тип електорално поведение. Коректно е определила, че целта на изследването „не е национална представителност, а анализ на съществуващи тенденции, които през годините са варирали поради различни фактори“ (стр. 166). Като представя статистическите данни от последователно проследени резултати от избори, Анита Стефанова определя конкретните модели за всяко изследвано място. Обобщението от резултатите води до изводите, че „Характерно за мнозинството от ромските квартали е високият дял на избирателна активност, надвишаваща средната за страната“ (стр. 186). Авторката обръща внимание на намаляващата избирателна активност, вероятно причинена от акциите на двете служебни правителства срещу купения или контролиран вот. Докторантката коментира причините за високия процент на недействителни гласове, типичен за някои от ромските махали или за единични секции (стр. 187). Един от митовете, които докторантката категорично развенчава е този за страха/ невъзможността на ромите да гласуват машинно (стр. 201).

Намирам за особено ценен абзацът, в който са разработени експертни предложения, мерки и политики за минимизиране на контролираното гласоподаване. Изборите от 2.04.2023 г. категорично потвърждават необходимостта от промените, които предлага Анита Стефанова.

В Заключението е представен резултатът от постигането на целта и изпълнението на поставените задачи.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на докторската теза.

Стандартите за получаване на научна и образователна степен „доктор“ изискват текстът да бъде написан на добър, академичен български език. Докторантката показва отлично владение на терминологичния апарат на български език. Редно е за бъдещата публикация да коригира многобройните правописни грешки, които вероятно се дължат на последователните редакции, които докторантката е правила. За бъдеща публикация е редно авторката да цитира при всички трудове, на които се позовава, съответните страници, особено във Втора глава.

4. Научни приноси

Приемам като коректни и адекватни научните приноси на докторантката, представени в доктората. Трудът носи всички характеристики на оригинално изследване и на самостоятелен творчески процес. Не констатирам плагиат.

5. Публикации и участия в научни форуми

Докторантката отчита четири публикации, резултат от участието ѝ в три докторантски академични форума, издадени в периода 2020-2021 година. С това тя покрива напълно изискванията на Закона и Правилниците.

В периода на докторантурата Анита Стефанова е участвала в три академични проекта, свързани с темата на доктората.

Важно е да се отбележи, че в периода 2014 - 2022 г. докторантката е участвала при подготовката, провеждането, наблюдението и отчитането на изборния процес на различните нива на изборната администрация (СИК, РИК и ЦИК). Както личи и от текста на доктората тя е участвала и в провеждане на екзитпол в рамките на изборния ден на различни избори.

6. Заключение

Изхождайки от обективните изисквания, предявявани към дисертационни трудове за получаване на образователната и научна степен “доктор”, както и вземайки предвид достоинства на българската школа в областта на политологията и политическата антропология, намирам, че представеният труд „Механизми за контролирано гласоподаване в ромските общности в България 1991-2021 г ” отговаря на всички условия, определени от Закона и правилниците. Затова давам положителна рецензия и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Анита Симеонова Стефанова.

23.04.2023 г.

п.проф, днк Маргарита Карамихова